

บทความรับเชิญ

งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ รูปแบบงานวิจัยใหม่ ที่ท้าทายกระบวนการทัศน์การวิจัยของประเทศไทย

กิตติ สัจจาวัฒนา

ผู้อำนวยการหน่วยบูรณาการวิจัยและความร่วมมือเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร 10400

อีเมลล์: k_satjattana@hotmail.com

บทคัดย่อ

การสร้างข้อมูลและความรู้เพื่อการพัฒนาเป็นเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาประเทศ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จึงได้พัฒนารูปแบบงานวิจัยที่เรียกว่า งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based collaborative research for development: ABC research) เพื่อสร้างการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่ด้วยข้อมูลและความรู้ที่เกิดจากการวิจัย โดยพัฒนาหลักคิดจากการสนับสนุนให้เกิดผลงานวิจัยในพื้นที่มากกว่า 10 ปี (ตั้งแต่ พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน) ตามกรอบแนวคิดการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ ดังนี้ 1) พื้นที่ที่สำคัญสำหรับการพัฒนาประเทศและสามารถบูรณาการงานพัฒนาได้จริงคือ จังหวัดและกลุ่มจังหวัด เนื่องจากมีโครงสร้างและกลไกการพัฒนาที่สำคัญชัดเจน หากมีการพัฒนาพื้นที่ให้มีการเจริญเติบโตที่สมดุล ย่อมเป็นการพัฒนาประเทศที่แท้จริง 2) โจทย์วิจัยต้องมาจากปัญหาและโอกาสที่สำคัญของพื้นที่ระดับจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ที่ส่งผลกระทบต่อคนจำนวนมากในพื้นที่ 3) ต้องมีกระบวนการวิจัยที่สร้างการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาพื้นที่ จนเกิดเป็นกลไกการพัฒนาพื้นที่ ดังนั้นรูปแบบการวิจัยนี้จึงเป็นรูปแบบใหม่ที่ต้องมีการจัดการงานวิจัยใหม่ที่ท้าทายต่อกระบวนการวิจัยแบบดั้งเดิม และต้องมุ่งเน้นให้เกิดผลงานวิจัยที่ตอบสนองต่อการพัฒนาพื้นที่อย่างสมดุลได้อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย กระบวนการมีส่วนร่วม เครือข่ายชุมชน กลุ่มจังหวัด

Invited Article

Area-Based Collaborative Research: A Novel Strategy to Challenge a Research Paradigm of Thailand

Kitti Satjawattana

*Director of Area-Based Collaborative Research Unit, Thailand Research Fund,
Phyathai District, Bangkok 10400*

Corresponding author's E-mail: k_satjawattana@hotmail.com

Abstract

Information and knowledge managements are the integral parts of the country development. Since 2006, Thailand Research Fund have nurtured the research strategy called Area-Based Collaborative Research for Development (ABC Research) to fuel the local growth by information and knowledge from the research. The conceptual framework is as follows. The functional unit is designated as the province and provincial cluster in order to provide effective structures and mechanisms for the inclusive growth. Secondly, the research problems must stem from the needs and opportunities in the provincial areas and clusters, affecting a large number of local stakeholders. Finally, the process encourages the participation of community networks and public sectors to initiate the mechanism for area-based development. This new research strategy therefore requires a unique management which challenges a traditional research paradigm. It also emphasizes on the research outcome that truly fulfil the balanced growth of the area.

Keywords: Area-based collaborative research, Thailand Research Fund, Participation process, Community network, Provincial cluster

ช่วงเวลาแห่งการปฏิรูปประเทศไทยนั้น มีพลวัตของการพัฒนาที่สูงและเคลื่อนตัวไปเร็วมาก นั่นเพราะทุกคนต่างอยากเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างทันท่วงที ในกระแสการพัฒนาของโลกที่มุ่งเน้นการพัฒนาที่เติบโตอย่างสมดุล และการพัฒนาประเทศไปสู่การพัฒนายั่งยืนนั้น ประเทศไทยเป็นประเทศที่กล่าวได้ว่ามีความโชคดีในตัวเองอยู่หลายประการ ทั้งลักษณะทางภูมิศาสตร์ และลักษณะของการปกครองและอำนาจอธิปไตย รวมไปถึงเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางศาสนาและชาติพันธุ์ ประการที่สำคัญที่สุดคือเป็นแผ่นดินที่มีพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่คงไว้ด้วยทศพิธราชธรรม และให้หลักปรัชญาที่มีคุณค่าที่สุดกับการดำเนินชีวิตที่เรียกว่า **ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**

อย่างไรก็ตาม ในการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมา ได้ทิ้งช่องว่างของการเจริญเติบโตเป็นอย่างมาก ทั้งปัญหาช่องว่างทางเศรษฐกิจที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำของประชาชนในประเทศ ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและปัญหาสังคม อีกทั้งการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก็ไม่ได้ทำให้ประเทศก้าวไปสู่ประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างที่มุ่งหวังไว้ ยังคงไว้ด้วยปัญหาที่ประเทศต้องพึ่งพาโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากต่างประเทศมากกว่าภายในประเทศ ประการสำคัญที่สุดของการพัฒนาที่จะเติบโตไปได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนนั้น มีบทพิสูจน์ในประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศ นั่นคือการพัฒนาที่ก้าวไปพร้อมกับข้อมูลและความรู้ ที่จะสร้างการเจริญเติบโตจากนวัตกรรมที่มุ่งเน้นคุณค่าจากปัญญา (Knowledge base) มากกว่ามูลค่าจากผลผลิตจากทรัพยากรธรรมชาติทั่วไป (Resource base) ซึ่งได้พิสูจน์มาแล้วในประเทศที่เดินและก้าวไปพร้อมๆ กับประเทศไทยมาตลอดทศวรรษที่ 19 อาทิเช่นประเทศเกาหลีใต้ ที่กลายเป็นประเทศที่พัฒนาด้วยนวัตกรรมและมุ่งตั้งไปด้วยทรัพย์สินทางปัญญา

ในการสร้างข้อมูลและความรู้นั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการแสวงหาความรู้ใหม่ด้วยเครื่องมือที่ชื่อว่า การวิจัย (Research) กล่าวได้ว่าประเทศไทยมีการลงทุนด้านการวิจัยต่ำกว่าประเทศที่พัฒนาแล้วเป็นอย่างมาก ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 จนถึงปัจจุบัน การลงทุนด้านการวิจัยของประเทศไทยไม่ถึง 1% ของ GDP ประเทศ ในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยมีการลงทุนด้านการวิจัยเพียง 0.48% ต่อ GDP ประเทศ และเป็นเงินลงทุนที่มาจากภาครัฐถึง 46% เมื่อเทียบกับประเทศเกาหลีใต้ที่มีการลงทุนด้านการวิจัยสูงกว่า 4% ของ GDP ประเทศและเป็นการ

ลงทุนที่มาจากภาคเอกชนถึง 70% (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2560) อีกทั้งการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา ส่วนใหญ่ก็มีเป้าหมายที่จะสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการมากกว่าการสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อการพัฒนาประเทศ ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศที่ลงทุนกับการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่มากกว่าประเทศที่พัฒนาบางประเทศ ดังนั้นจึงไม่น่าประหลาดใจที่สังคมจะพากันตั้งคำถามว่า หากลงทุนเพื่อการวิจัยเพิ่มขึ้นแล้วผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจะมีผลกระทบต่อการพัฒนาสังคมและการพัฒนาประเทศ

ข้อคำถามว่า จะทำอย่างไรให้การพัฒนามีทิศทางไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนนั้น จะต้องใช้ความรู้และข้อมูลใดมาทาง และข้อมูลและความรู้นั้นจะมาจากที่ใด ใครเป็นคนผลิต จึงเป็นคำถามที่ต้องการคำตอบมากกว่าทศวรรษ มีความพยายามที่จะทำให้สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งผลิตความรู้และกำลังคนที่สำคัญของประเทศ ในสถานการณ์ปัจจุบันก็พบว่า การผลิตความรู้ไม่ได้สอดคล้องกับการพัฒนาความรู้ที่ได้ หากไม่ใช่ความรู้ขั้นสูงเกินไป ก็เป็นความรู้ที่ล้าหลังจนนำมาใช้ประโยชน์ไม่ได้และไม่ทันต่อพลวัตของการพัฒนา

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้พัฒนารูปแบบของการวิจัยเพื่อใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาคนและพัฒนาสังคมและประเทศไทยมากกว่า 25 ปี โดยมีทั้งรูปแบบการวิจัยที่ให้ชาวบ้านเป็นนักวิจัยด้วยตนเอง ใช้การวิจัยเป็นเครื่องมือในการเสริมพลัง (Empower) เพื่อสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชน โดยใช้ชื่อว่า งานวิจัยท้องถิ่น (Community based research: CBR) ที่เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 (ปิยะวัติ บุญ-หลง, 2544) ขณะเดียวกันก็มีการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อสร้างทางเลือกและทางออกให้กับปัญหาต่างๆ ของประเทศ ในด้านการเกษตร ด้านชุมชนและสังคม ด้านอุตสาหกรรม ด้านนโยบายสาธารณะ รวมกันเป็น **รูปแบบงานวิจัยและพัฒนาของ สกว.** ในระหว่างปี พ.ศ. 2548-2555 สกว. ได้นำร่องพัฒนารูปแบบงานวิจัยใหม่ที่เรียกว่า **งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area-based collaborative research for development: ABC research)** เพื่อขยายงานจากรากฐานที่เข้มแข็งระดับชุมชนและนำประเด็นวิจัยที่สำคัญลงไปสร้างตัวแบบการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่จริง เป็นเวลานานกว่าสิบปี สกว. จึงได้ขบถถึงปัจจัยและเงื่อนไขของความสำเร็จของงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่นี้ว่า เป็นคำตอบและทางออกของการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง ดังข้อค้นพบและหลักคิดที่พัฒนาขึ้น (สิลาภรณ์ บัวสาย, 2551) ดังนี้

1) พื้นที่ (Area) ที่สำคัญของการพัฒนาประเทศคือ **พื้นที่** ระดับจังหวัดและกลุ่มจังหวัดที่มีโครงสร้างการพัฒนารองรับการเจริญเติบโตอย่างแท้จริง ได้แก่ โครงสร้างการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน โครงการการผลิตกำลังคนและความรู้ โครงสร้างงบประมาณที่จัดสรรในพื้นที่ และโครงสร้างการปกครอง การพัฒนาเชิงพื้นที่ จึงเป็นทางออกที่จะสร้างการเจริญเติบโตที่สมดุลและยั่งยืน

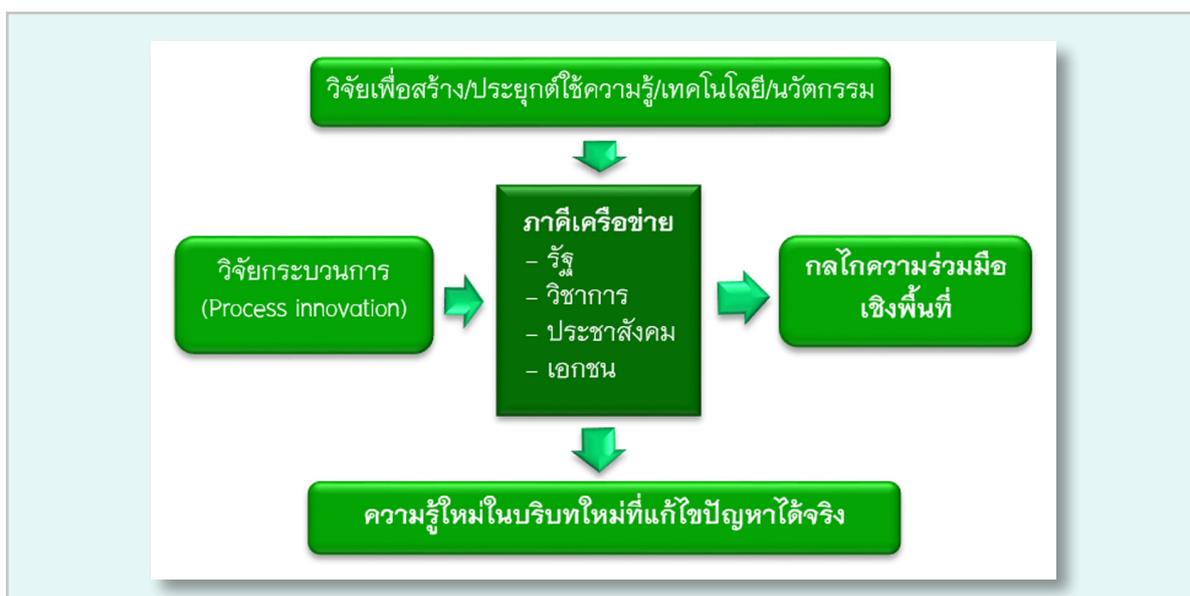
2) การเจริญเติบโตของประเทศที่ทำให้ความเจริญกระจุกตัว เป็นการพัฒนาที่ไม่ใช้พื้นฐานของความรู้และข้อมูลในการพัฒนา ทำให้การลงทุนในการพัฒนาประเทศไม่ตอบโจทย์การยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ เกิดมาจากการขบถถึงปัญหาที่สำคัญของพื้นที่ ที่ไม่ส่งต่อไปสู่การตั้งแผนการและโครงการรองรับที่ตรงจุดและตรงเป้า ดังนั้นโจทย์วิจัยของงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ คือ **โจทย์วิจัยสำคัญระดับจังหวัดและกลุ่มจังหวัดที่มีผลกระทบต่อคนจำนวนมาก**

3) ในการลงทุนเพื่อการพัฒนาของประเทศไทย จะผ่านช่องทางของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามหน้าที่ (Function) กว่า 94% จากงบประมาณ 2.575 ล้านล้านบาท ในปี พ.ศ. 2558 มีงบประมาณที่ไปถึงพื้นที่จังหวัดและกลุ่มจังหวัดโดยตรงเพียง 17,782 ล้านบาทเท่านั้น (พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ, 2558) แต่ละหน่วยงานก็มีหน้าที่และบทบาทที่มีความซ้อนทับกัน ขาดการบูรณาการ งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่จึงเป็นงานวิจัยที่เน้นกระบวนการ (Innovation process) เพื่อสร้าง **กลไกความร่วมมือ (Mechanism)** ที่เป็นพื้นที่การทำงานร่วมกันของทุกภาคีการพัฒนา ทั้งภาควิชาการ

ภาครัฐ ภาคเอกชน และที่สำคัญที่สุดคือภาคประชาสังคม โดยการสร้างทั้งพื้นที่ ดุลอำนาจ แจกบทบาท และสร้างประโยชน์ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในระดับพื้นที่ที่สามารถบูรณาการงานของแต่ละหน่วยงานให้เกิดประโยชน์สูงสุด การทำงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่จึงมีผลลัพธ์หนึ่งที่สำคัญคือ **กลไกการพัฒนาเชิงพื้นที่** นั่นเอง

ดังนั้นรูปแบบงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่จึงเป็นรูปแบบงานวิจัยที่เน้นการใช้การวิจัย เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการการทำงานร่วมกันจนเกิดองค์ประกอบที่เรียกว่า **กลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่** แล้วใช้ประเด็นหรือโจทย์วิจัยที่สำคัญของจังหวัดและกลุ่มจังหวัด มาร่วมมือใช้หรือสร้างองค์ความรู้เพื่อการแก้ไขปัญหาสำคัญของพื้นที่นั่นเอง งานวิจัยรูปแบบนี้จึงเป็นงานวิจัยที่ท้าทายคำว่า วิจัย ที่คุ้นเคยในแวดวงวิชาการ อย่างไรก็ตาม กระบวนการวิจัยที่ก่อให้เกิดความร่วมมือจนนำไปสู่กลไกความร่วมมือเชิงพื้นที่ เป็นทางออกของการพัฒนาประเทศที่ต้องกระจายอำนาจและบทบาทให้กับพื้นที่ หากกลไกที่เกิดขึ้นได้ร่วมมือกันสร้างความรู้/ประยุกต์ใช้ความรู้ ก็จะทำให้เกิดนวัตกรรมการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาสำคัญของพื้นที่ เมื่อเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการแบ่งและดุลอำนาจอย่างเหมาะสม ก็จะทำให้เกิดพลังในความร่วมมือที่จะแก้ไขปัญหาอื่นที่ใหญ่ขึ้น และร่วมมือกันจัดการกับทั้งโอกาสใหม่และปัญหาใหม่ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และเกิดการเจริญเติบโตของพื้นที่ในทั่วทุกจังหวัดและเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ผู้ที่สนใจสามารถขอข้อมูลและสืบค้นตัวอย่างของงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ได้ที่ <http://abc.trf.or.th>

ภาพที่ 1 แผนภาพการสร้างความรู้ใหม่ในบริบทใหม่ที่แก้ไขปัญหาได้จริง

บรรณานุกรม

ปิยะวัตติ บุญ-หลง. 2544. **ฐานคิดงานวิจัยท้องถิ่น งานวิจัยท้องถิ่น สื่อความหมายผ่านฐานคิดและประสบการณ์.** ห้างหุ้นส่วนจำกัด เชียงใหม่ บีเอส การพิมพ์. เชียงใหม่.

พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558. 2560. จาก http://library2.parliament.go.th/giventake/content_nla2557/law69-300957-1.pdf

ลีลาภรณ์ บัวสาย. 2551. **ABC งานวิจัยรูปแบบใหม่เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่.** ชุดบริหารงานวิจัย ลำดับที่ 13 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. 2560. **แนวโน้มค่าใช้จ่ายทางการวิจัยและพัฒนาของประเทศ และบุคลากรทางการวิจัยและพัฒนาของประเทศ** จาก http://www.nrct.go.th/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%B2%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%81.aspx#.WKm_e-aLTIV.